

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор НН інституту історії, права
та міжнародних відносин
Ю.В. Подрез
Ю.В. Подрез
«02» вересня 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

**Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма Історія та археологія**

**Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мова навчання українська**

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту історії, права та
міжнародних відносин
«02» вересня 2024 р.

Голова Моцак С.І., кандидат
педагогічних наук, доцент

Суми – 2024

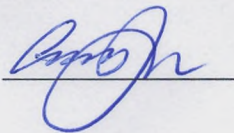
Розробник:

Михтуненко В.В., кандидат історичних наук, ст.викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін
Протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

Моцак С.І., к. пед. н., доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Обов'язкова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
Загальна кількість годин - 120		3-й
		Лекції
		20 год.
		Практичні, семінарські
		26 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		72 год.
		Консультації:
	2 год.	
	Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» є фундаментальною історичною дисципліною. Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія країн Центральної та Східної Європи в період Середньовіччя; усвідомлення взаємозв'язку та взаємозалежності певних історичних явищ, закономірностей загального розвитку людської цивілізації в слов'янських країнах, ролі в ньому об'єктивного й суб'єктивного чинників.

Навчальна дисципліна «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» входить до переліку вибіркових компонентів освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності, а саме:** здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних і спеціальних компетентностей:**

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 13. Здатність аналізувати події і процеси національної історії у загальноєвропейському та загальносвітовому контекстах.

СК 14. Здатність визначати місце України у світових та загальноєвропейських процесах і місце Сумщини у загальноукраїнських процесах.

Навчання спрямоване на комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, професійної та виховної мети, а саме:

- *практична мета:* формування у студентів когнітивної, соціокультурної, професійної компетентності; виробити у здобувачів вміння аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, оцінювати найважливіші події та явища слов'янської історії в контексті світової;

- *когнітивно-освітня мета:* набуття та поглиблення знань про історичні обставини появи слов'ян на території Європи, проблеми етногенезу слов'ян, утворених союзів племен та перших держав;

- *професійна мета:* поглибити знання студентів про далеке минуле слов'янства, розглянути характерні риси притаманні державним утворенням південних, східних та західних слов'ян, засвоїти головні поняття та терміни;

- *виховна мета:* формування культурологічних знань студентів, вивчення основ духовної культури суспільства, що сприяють розвиткові спостережливості, критичного мислення, самостійності в висловлюваннях, гуманістичного та загальнокультурного світогляду, патріотичної свідомості.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Виходячи з методологічних та пропедевтичних функцій дисципліни «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» її вивченню передують опанування навчальних дисциплін: Давня історія України; Історія Стародавнього Сходу; Історія середніх віків і раннього нового часу. Навпаки, опанування історії слов'янських народів у період Середньовіччя є передумовою успішного вивчення інших історичних дисциплін.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Аналізувати та пояснювати суспільні явища, процеси й тенденції у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства.

Розподіл балів

Поточний контроль													Разом	Загальна сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
Поточний контроль														
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	8	80	100
Контроль самостійної роботи														
1	1	2	2	2	1	1	1	2	2	1	2	2	20	

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які включають поточний, підсумковий модульний, підсумковий семестровий контроль. Рівень навчальних досягнень здобувачів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль передбачає усні відповіді здобувачів на теоретичні питання семінарських занять, виконання тестових завдань та самостійних робіт.

Підсумковий модульний контроль передбачає виконання контрольних робіт змістового модулю.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є залік.

Особливу увагу при опануванні змісту навчальної дисципліни «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **80 балів:** участь у семінарах – підготовка аналітичних звітів та доповідей і пред'явлення результатів в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань / дискусіях, виконання практичних завдань.

- **20 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, есе тощо.

Разом – 100 балів.

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universitytet/edusci/normatyvno-pravovabaza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
6	Здобувач вищої освіти у повному обсязі опрацював матеріал (на належному рівні сформовані знання); упевнено оперує набутими знаннями; аналізує їх, робить власні висновки, здатен відповісти на питання, яке вимагає критичного мислення.
5	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє матеріалом (на достатньому рівні сформовані знання та вміння); аналізує його, робить відповідні висновки, уміє логічно висловити своє ставлення до отриманої інформації. Може відповісти на додаткове питання.
4	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє матеріалом (на достатньому рівні сформовані знання), може дати відповідь на додаткове питання у межах вивченої теми. Однак, не може навести приклад при розкритті змісту певного поняття
3	Здобувач вищої освіти не засвоїв всього програмового матеріалу, допускає незначні помилки, відповідає невпевнено, не завжди адекватно використовує терміни та поняття.
2	Здобувач вищої освіти не засвоїв значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, не володіє поняттєвим апаратом
0	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд. Відсутність на занятті.

4.2 Критерії оцінювання рівня теоретичної та практичної підготовки студента

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<ul style="list-style-type: none"> - студент упевнено оперує обсягом навчального матеріалу і застосовує його для розв'язання проблем; - самостійно оцінює факти, явища, вільно висловлює власні думки; - може характеризувати та аналізувати історичну інформацію; - співвідносити події та процеси за періодами на основі наукової періодизації історичної науки; - знає історіографію розглядуваних проблем; - студент виявляє творчі здібності, вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати матеріал, наводити чисельні приклади; - вільно користується тематичними картами; - розуміє основні тенденції розвитку історичних проблем слов'янства;
82 - 89	<ul style="list-style-type: none"> - студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - дає загальну характеристику подій (причини, наслідки, значення); - встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
74 - 81	<ul style="list-style-type: none"> - студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - не достатньо повно дає характеристику подій (причини, наслідки, значення); - на посередньому рівні встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
64 - 73	<ul style="list-style-type: none"> - студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки;

	<ul style="list-style-type: none"> - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стисло характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
60 - 63	<ul style="list-style-type: none"> - студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки; - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стисло характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
35-59	<p>коли студент дуже слабо володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події;</p> <ul style="list-style-type: none"> - впізнає постать чи подію лише за детальним описом; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”);
1 - 34	<ul style="list-style-type: none"> - коли студент зовсім не володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події; - не впізнає постать чи подію; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”);

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» можуть бути:

- усне опитування. Здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;
- самостійні роботи. Здійснюється за допомогою письмових робіт. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);
- проектні завдання. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних форм завдань; розв'язання кейсів, ситуативних завдань.
- контрольна робота залікового модуля (залік).

Засоби діагностики результатів навчання мають на меті критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, вміння працювати з інформацією.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Суспільний устрій та господарство слов'ян у VI – VIII ст.
2. Заселення слов'янами Балканського півострова (VI – XIII ст.).
3. Перші державні об'єднання у західних слов'ян. Князівство Само.
4. Великоморавська держава (IX – X ст.).
5. Держава Рюриковичів. Боротьба Русі з монголо-татарською навалою.
6. Формування станової монархії в Московській державі. Опричнина Івана IV.
7. Прийняття християнства Болгарії. Богомільський рух.
8. Культурно-просвітницька діяльність святих Кирила і Мефодія
9. Перше Болгарське царство.
10. Друге Болгарське царство.
11. Полабсько-прибалтійські слов'яни у X – XII ст.
12. Виникнення сербської держави. Стефан Неманя.
13. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Сербії у другій половині XII – XIV ст.
14. Завоювання Сербії турками. Битва на Косовому полі.
15. Формування ранньофеодальної Хорватської держави.
16. Чорногорія (X – XVII ст.).
17. Боснійська держава у XIII – XV ст. Виникнення Герцеговини
18. Хорватські землі під владою Угорського королівства (початок XII – перша чверть XVI ст.).
19. Міста – держави Далмації (VII – XIV ст.).
20. Дубровницька республіка: устрій та соціально-економічний розвиток.
21. Османська експансія в Південно-Східній Європі в другій половині XIV - початку XVI ст.
22. Османські володіння на Балканах: адміністративно-територіальний поділ та система управління.
23. Суспільно-політичне становище християнського населення під владою Османською імперії: визвольна боротьба (XIV – XVI ст.).
24. Утворення чеської держави Пржемисловичів (IX – XII ст.).
25. Чеське королівство у XIII ст.
26. Чеська корона в період правління Карла IV (XIV ст.).
27. Гуситський рух у Чехії: ідеологія і суспільство в XV ст.
28. Словенські землі у VII – XV ст.
29. Тридцятилітня війна та її наслідки для Центрально – Східної Європи (XVII ст.).

30. Ранньосередньовічна Польська держава та її устрій (IX – початок XII ст.)
31. Внутрішня та зовнішня політика польського короля Казимира III (XIV ст.).
32. Німецька колонізація в Центрально – Східній Європі та її наслідки (XIII – XV ст.).
33. Об'єднання Польщі. Формування станової монархії (XIV – XV ст.)
34. Центрально – Східна Європа Ягеллонів (кінець XV – перша третина XVI ст.).
35. Утворення Речі Посполитої: державний устрій (XVI ст.).

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Історія слов'янських народів у період Середньовіччя» складається з одного модулю, в якому висвітлюється закономірності та специфіка найважливішого періоду державотворення в історії народів Центральної та Східної Європи в добу середньовіччя.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Вступ до курсу «Історія Центральної і Східної Європи»

Предмет, завдання та проблеми курсу «Історія Центральної і Східної Європи». Хронологія та періодизація. Географічна складова курсу. Історіографія та джерела з курсу. Європейська археологія про слов'янські археологічні культури та пам'ятки. Центрально та Східна Європа як історичний регіон.

Найдавніша історія слов'ян. Слов'яни у II ст. до н.е. – V ст. н.е. Період слов'янської єдності. Розселення слов'ян в Європі. Рух слов'ян на Балкани та в Елладу. Проблеми етногенезу давніх слов'ян. Гіпотези та концепції прабатьківщини слов'ян. Витоки та походження давніх слов'ян. Археологічні джерела щодо походження слов'ян. Антропологічні особливості слов'ян. Перші історичні відомості про слов'ян. Союзи слов'янських племен. Слов'яни Центральної Європи у VII ст. Відносини слов'янського світу з народами та країнами Сходу та країнами Західної Європи в період Раннього Середньовіччя. Суспільно-політичний устрій. Розвиток господарства та економіки. Релігійні вірування давніх слов'ян. Становлення слов'янської культури.

Проблема походження слов'ян в історіографії. Нестор Літописець і «балканська» («дунайська») теорія походження слов'ян. Географ Баварський і концепція «місцевого» походження слов'ян. П.І.Шафарик, Л.Нідерле. «Вісло-одерська» теорія (Ю. Костшевський, Т. Лер-Сплавінський). «Вісло-Дніпровська» теорія (Ю. Ростафінський, М. Фасмер), «Одро-Дніпровська» концепція.

Тема 2. Полабсько-Поморські слов'яни у VI-XII ст.

Франко-Слов'янське протистояння. Вендська держава слов'ян. Підкорення німцями Полабських слов'ян. Полабсько-Поморські слов'яни в описах сучасників. Археологічні культури Полабсько-поморських слов'ян. Географічний опис земель Полабсько-Поморських слов'ян та їх розселення. Історіографія історії Полабсько-поморських племен. Релігійні вірування Полабсько-Поморських слов'ян. Аркона – священне місто. Суспільно-політичний розвиток. Економічний розвиток. Культура Полабсько-Поморських слов'ян.

Тема 3. Історія польських земель від давнини до Раннього Нового часу (V - початок XVII ст.)

Польські племена у VI – IX ст. Політичний розвиток у X – на початку XII ст. Генезис Польської державності Пястів. Мешко I. Прийняття християнства. Культура та вірування прадавніх польських племен. Еволюція церкви. Освіта, просвіта, наука. Краківський університет. Суспільна думка. Організація польської держави у X – XIII ст. Основні віхи політичного розвитку. Криза польської державності. Економічні та соціальні відносини у X – на початку XII ст. Основні віхи політичного розвитку Польщі в XIII-XV ст. Польські князівства. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі. Складання єдиного станової держави в XIV-XV ст. Казимир III Великий (1333- 1370).

Відносини з Тевтонським орденом. Кревська унія. Грюнвальдська битва. Формування органів станового представництва. Політичний розвиток та соціально-економічний розвиток польської держави в XVI - першій половині XVII ст. Проблема абсолютизму. «Екзекуціоністський» рух шляхти в першій половині XVI ст. Боротьба короля, шляхти і магнатеріїв. Люблінська унія (1569). Політична криза 1570-х років. Особливості внутрішньополітичного розвитку Речі Посполитої в кінці XVI – першій половині XVII ст. Зовнішня політика. Фільварковопанщинної системи. Ідеологія «сарматизму». Духовенство. Селянство. Городяни. Соціальні конфлікти.

Тема 4. Чеські та словацькі землі в давнину. Князівство «Само» та Великоморавська держава.

Первісно-общинний лад. Князівство «Само». Велико-Моравська держава. Словаччина у X – XIV ст. Словаччина у XV- XVII ст. Словаччина у системі монархії Габсбургів. Економічний розвиток. Соціальний розвиток. Політичний розвиток. Взаємовідносини з сусідами. Розвиток освіти у середньовічній Словаччині. Архітектура Словацьких міських центрів. Культура Словаччини у XVI – XVII ст.

Тема 5. Чехія в добу середньовіччя (IX – перша половина XVII ст.)

Чехія в період Раннього Середньовіччя (X-XII ст.). Формування держави Пржемысловичів. Соціально-економічний розвиток та соціальний

устрій чеської держави. Культурне значення Великої Моравії. Культурна політика Карла IV. Створення Празького університету. Розвиток літератури та літописання у Чехії. Архітектура, скульптура та образотворче мистецтво Чехії у середні віки.

Гуситський рух. Занепад чеської державності (XV – перша половина XVII ст.). Чеська держава в другій половині XIV - початку XV ст. Економічна та політична ситуація. Соціальна структура. Управління, фінанси. Ослаблення королівської влади, шляхетська опозиція. Гуситський рух в XV ст. Ідеологічні передумови гусизму. Діяльність Яна Гуса. Формування основних таборів гуситського руху. Гуситська революція. Гуситські війни. Нова фаза гуситського руху.

Політична боротьба в період з 1437 по 1471 рр. Іржі з Подебрад. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії з 1471 по 1526 рр. Політичний устрій чеської держави. Положення окремих верств суспільства. Об'єднання чеською та угорською корон під владою Владислава з династії Ягеллонів. Ослаблення королівської влади. Розвиток станової держави. Соціально-політичний розвиток чеських земель у складі Габсбурзької монархії. 1526-1620 рр. Обрання Фердинанда I Габсбурга чеським королем і його політика. Конфлікти станів з королем. Повстання 1547 Економічний розвиток. Релігійна боротьба. Громада чеських братів. Загострення політичних протиріч у кінці XVI - початку XVII ст. Чеське станове повстання 1618-1620 рр.

Чеські землі в період Тридцятирічної війни. Військові дії на території Чехії. Політичні та соціальні наслідки Тридцятилітньої війни для чеських земель. Торжество католицької Контрреформації. Економічні наслідки війни. Ян Амос Коменський

Тема 6. Словацькі землі в період Середньовіччя (X – XVII ст.)

Словацькі землі в XVI – XVII ст. Словаччина в XV-XVII ст. Економічний розвиток Словаччини в XV ст. Занепад міст. Поширення гуситської ідеології. Діяльність «братриків». Словаччина в центрі боротьби за угорську корону. Словаччина в системі монархії Габсбургів. Економіка Словаччини в XVI ст. Гуманістичне спрямування в культурі Словаччини XV ст. Замкове зодчество. Розквіт станкового готичної живопису. Словаччина XVII ст. Особливості процесу формування словацької народності. Словацькі землі - центр боротьби між угорською шляхтою та Габсбургами.

Тема 7. Болгарія у VII – першій половині VIII ст.

Утворення болгарської держави та народності. Перше Болгарське царство. Прийняття християнства. Болгарія наприкінці IX – початок XI ст. Болгарія у битвах з Візантією та під її владою. Падіння візантійської влади та утворення Другого Болгарського царства. Основні прошарки населення та особливості феодальних відносин. Стан сільського господарства, торгівлі та ремесла, гірничих промислів. Болгарія у XIII ст. Іван Асень II. Повстання Івайла. Послаблення Другого Болгарського царства у другій половині XIII ст.

Друге Болгарське царство у XIV ст. Іван Олександр. Наростання відцентрових тенденцій. Територіальні втрати. Патріарх Євфимій Тирновський та його церковно-політична діяльність. Григійр Цимболак. Етнокультурна консолідація слов'янської болгарської народності. Процеси християнізації у суспільстві, ересь богомилів. Болгарський народ під владою Османської імперії (XV-XVII ст.).

Освіта та просвіта в колі візантійської цивілізації. Мистецтво та перші пам'ятки літератури. Болгарські книжкові школи. Культура повсякденного побуту. Болгарський народ під владою Османської імперії (XV-XVII ст.).

Тема 8. Історія сербських земель в Середні віки (IX – перша половина XVII ст.)

Держава Неманичів. Складання сербської державності. Князівство Зети і Рашки. Прийняття християнства. Сербія в часи правління Стефана Душана (1331-1355 рр.). «Законник Стефана Душана». Війни Сербії з Болгарією та Візантією. Початок Османської експансії, вплив розпаду Сербського царства на соціально-економічне становище краю. Становлення та розвиток в Сербії державних інститутів. Соціально-економічний стан держави. Розповсюдження кирилиці. Сербські землі в другій половині XVI - XVIII ст. Антитурецькі повстання.

Тема 9. Чорногорія, Хорватія та Боснія в X – XVII ст.

Утворення Чорногорії. Експансія Османської імперії та Венеції. Міські та селянські рухи у Хорватії, Славонії та Далмації. Утворення Боснійського королівства. Роль боснійської церкви. Розвиток землеробства та гірничої справи. Хорвати між Франкською та Візантійською імперіями у VII-IX. Хорватія у другій половині XI ст.. Хорватські землі наприкінці XII – в середині XIV ст. Дубровник і Далмація в X – XI ст. Специфіка розвитку далматинського міста. Далматинська торгівельна республіка Дубровник. Південнослов'янські землі під владою Османів (XIV – перша половина XVII ст.). Хорватські землі в XV-XVIII ст. Міські та селянські рухи в Хорватії, Славонії і Далмації. Освічений абсолютизм і його політика. Боснійські землі в XVI-XVIII ст. Падіння Боснії і Герцеговини. Ісламізація населення. Чорногорія в XVI-XVII ст. Утворення Чорногорії. Експансія Османської імперії та Венеції. Соціально-економічний устрій. Національно-визвольна боротьба. Роль церкви.

Тема 10. Східні слов'яни в добу Середньовіччя

Географічні, політичні та економічні фактори піднесення Москви. Зростання території князівства у XIV ст. Москва – тримач ханського великокняжого ярлика. Перші «збирачі» руських земель: Данило Олександрович. Іван Калита. Дмитро Донський. Куликовська битва. Розорення Москви Тохтамишем. Відносини Москви з Ордою.

Завершення політичного об'єднання північно-східних слов'янських земель навколо Москви. Утворення Московської держави Історичні обставини об'єднання руських земель. Династична війна в Московській державі у першій половині XV ст.: причини, хід та наслідки. Соціально-економічний, політичний лад Московського царства. Атрибути новоствореної держави. Централізація усіх сфер політичного життя. Боярська дума. Палац і Казна. Початок оформлення кріпосного права. Судебник 1497 р. Московська держава в роки правління Івана III. Завоювання Новгород. Приєднання Твері, Рязані, Пскова. Методи і засоби об'єднання. Зовнішня політика Івана III. Звільнення від золотоординського ярма. Війни з Литвою. Російсько-кримські відносини. Балтійське питання.

Держава і церква в Московській державі XV ст. Релігійне життя. Роль церкви у процесі утворення Московської держави. Церква і єресь. Нестяжатели і йосифляни. Спроба секуляризації монастирських земель Іваном III. Боротьба православного кліру зі світською владою.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
Лекції		Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р	
Тема 1. Вступ до курсу «Історія Центральної і Східної Європи»	11	2	2			7
Тема 2. Полабсько-Поморські слов'яни у VI-XII ст.	11	2	2			7
Тема 3. Історія польських земель від давнини до Раннього Нового часу (V - початок XVII ст.)	13	2	4			7
Тема 4. Чеські та словацькі землі в давнину. Князівство «Само» та Великоморавська держава.	13	2	4			7
Тема 5. Чехія в добу середньовіччя (IX – перша половина XVII ст.)	11	2	2			7
Тема 6. Словацькі землі в період Середньовіччя (X – XVII ст.)	11	2	2			7
Тема 7. Болгарія у VII – першій половині XVII ст.	11	2	2			7
Тема 8. Історія сербських земель в Середні віки (IX – перша половина XVII ст.)	13	2	4			7
Тема 9. Чорногорія, Хорватія та Боснія в X – XVII ст.	11	2	2			7
Тема 10. Східні слов'яни в добу Середньовіччя	13	2	2			9
	2				2	
Усього годин	120	20	26		2	72

7.3. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історія Центральної і Східної Європи»	2
2	Тема 2. Полабсько-Поморські слов'яни у VI-XII ст.	2
3	Тема 3. Історія польських земель від давнини до Раннього Нового часу (V - початок XVII ст.)	2
4	Тема 4. Чеські та словацькі землі в давнину. Князівство «Само» та Великоморавська держава.	2
5	Тема 5. Чехія в добу середньовіччя (IX – перша половина XVII ст.)	2
6	Тема 6. Словацькі землі в період Середньовіччя (X – XVII ст.)	2
7	Тема 7. Болгарія у VII – першій половині XVII ст.	2
8	Тема 8. Історія сербських земель в Середні віки (IX – перша половина XVII ст.)	2
9	Тема 9. Чорногорія, Хорватія та Боснія в X – XVII ст.	2
10	Тема 10. Східні слов'яни в добу Середньовіччя	2
Разом		20 год.

7.4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історія Центральної і Східної Європи»	2
2	Тема 2. Полабсько-Поморські слов'яни у VI-XII ст.	2
3	Тема 3. Історія польських земель від давнини до Раннього Нового часу (V - початок XVII ст.)	4
4	Тема 4. Чеські та словацькі землі в давнину. Князівство «Само» та Великоморавська держава.	4
5	Тема 5. Чехія в добу середньовіччя (IX – перша половина XVII ст.)	2
6	Тема 6. Словацькі землі в період Середньовіччя (X – XVII ст.)	2
7	Тема 7. Болгарія у VII – першій половині XVII ст.	2
8	Тема 8. Історія сербських земель в Середні віки (IX	4

	– перша половина XVII ст.)	
9	Тема 9. Чорногорія, Хорватія та Боснія в X – XVII ст.	2
10	Тема 10. Східні слов'яни в добу Середньовіччя	2
Разом		26 год.

7.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Вступ до курсу «Історія Центральної і Східної Європи»	7
2	Тема 2. Полабсько-Поморські слов'яни у VI-XII ст.	7
3	Тема 3. Історія польських земель від давнини до Раннього Нового часу (V - початок XVII ст.)	7
4	Тема 4. Чеські та словацькі землі в давнину. Князівство «Само» та Великоморавська держава.	7
5	Тема 5. Чехія в добу середньовіччя (IX – перша половина XVII ст.)	7
6	Тема 6. Словацькі землі в період Середньовіччя (X – XVII ст.)	7
7	Тема 7. Болгарія у VII – першій половині XVII ст.	7
8	Тема 8. Історія сербських земель в Середні віки (IX – перша половина XVII ст.)	7
9	Тема 9. Чорногорія, Хорватія та Боснія в X – XVII ст.	7
10	Тема 10. Східні слов'яни в добу Середньовіччя	9
Разом		72 год.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Абашин Н.С., Козак Д.Н., Синиця Є.В., Терпиловський Р.В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навчальний посібник. К.: «Стародавній світ», 2012. 366 с.

2. Акунін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492–1918 рр.): хронологія подій: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2013. 604 с.

3. Андрущенко І., Андрущенко Б., Шумлянська Н. Історія Польщі. Київ: Арій, 2017. 144 с.

4. Бортнікова А.В. Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи в середні віки та новий час. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 21 с.
5. Вінниченко О., Свйонтек А. Річ Посполита трьох народів: історія і міф. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. 78 с.
6. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
7. Вітенко М. Д. Історія Чехії: Навчально-методичний посібник для студентів. Івано-Франківськ. 2016. 40 с.
8. Десятничук І. О. Історія південних і західних слов'ян від найдавніших часів до кінця XVIII століття. Київ. 2018. 156 с.
9. Жихарева Т.Л., Плиско Л.М. Історія Російської держави: навч. посіб. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2012. 580 с.
10. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.): навч. посіб. / автор-уклад. В.М. Мордвінцев. Київ: Знання, 2013. 346 с.
11. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. 464 с.
12. Невілл Ф. Історія Балкан. Болгарія, Сербія, Греція, Румунія, Туреччина. Від становлення держави до Першої світової війни. Лондон. 2018. 320 с.
13. Рудько С. Історія Центрально-Східної Європи. Острог. 2011. 220 с.
14. Федорів І. О. Історія слов'янських народів. Західні та південні слов'яни від найдавніших часів до кінця XVIII ст.: навчально-методичний посібник/ наук. ред. Л. М. Алексієвець. Тернопіль: ТНПУ, 2012. 177 с.
15. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя): навч. посібник / за ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2011. 416 с.
16. Цехмістро Н.Я. Історія слов'янських народів. Полтава. 2012. 245 с.
17. Bushkovitch Paul A Concise History of Russia. New York: Cambridge University Press, 2012. 518 p.
18. Frederick B. Chary The History of Bulgaria. Westport: ABC-CLIO, 2011. 210 p.
19. Harris R. Dubrovnik: A History. Saqi, 2006 p. 504 p.
20. Kollmann N. The Russian Empire 1450-1801. Oxford: Oxford University Press, 2016. 497 p.
21. Klápště J.; Šedivý I. Dějiny Česka. 1.vyd. Praha: NLN, 2019. 349 s.

22. Lonely planet. Croatia. 8th edition. Lonely planet, 2015. 352 p.
23. Pánek J, Tůma O. A History of the Czech Lands. Prague: Karolinum Press, 2019. 650 p.
24. Riasanovsky N., Steinberg M.D. A History of Russia. Oxford University Press, Oxford, 2011. 752 p.
25. Sebag Montefiore S. The Romanovs: 1613–1918. Knopf Doubleday Publishing Group, 2016. 784 p.
26. Stallaerts R. Historical dictionary of Croatia. The scarecrow press. 2010. 452 p.

Додаткові:

1. Бойко В. Г. Військово-політичні плани Стефана Баторія щодо Московської держави у 1584-1587 рр. Грані. 2015. № 9. С. 107-111.
2. Бремер Т. Церква та імперія. Нариси історії російського православ'я. К.: Дух і літера, 2018. 264 с.
3. Земовіт Щ. Республіка перемагає. Альтернативна історія Польщі. Краків: Знак Горизонт. 2013. 280 с.
4. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності; пер. з нім. Чернівці: Книги – XXI, 2018. 320 с.
5. Капіруліна С. Чорногорія. Географія та економіка в сучасній школі . 2013. № 12. С. 35-39.
6. Історія Польщі до кінця XV століття: пер. з пол. / Єжи Клочовський; Пер. Наталя Яковенко. Люблін: Тов-во Ін-ту Центрально-Східної Європи, 2015. 235 с.
7. Латиш Ю. Новий погляд на історичний шлях Чорногорії. Етнічна історія народів Європи. 2011. Вип. 30. С. 93-94.
8. Литвин М.Р. Коротка історія Польщі: інструмент формування національної пам'яті. Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2019. Вип. 12. С. 209-211.
9. Патріс М. Польща: Перша тисяча років. Видавництво університету Північного Іллінойсу. 2016. С. 34-57.
10. Пенчев А. Чудова книга про болгарських правителів. Софія: ПАН, 2013. 240 с.
11. Пісенко М. Внесок Паїсія Хілендарського в утвердження болгарської державності. Збірник статей за результатами роботи Центру. 2015. С. 1-3.
12. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2015. 456 с.
13. Плохій С. Загублене царство. Історія «Русского мира» з 1470 року до сьогодні / пер. з англ. Харків: Фоліо, 2019. 308 с.

14. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999. / Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2012. 464 с.
15. Сприйняття Московської держави в Європі у XV–XVII ст. Тенденції міжнародних відносин та проблеми європейської безпеки: збірник наукових праць. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 230-244.
16. Стрижак О. Щодо питання походження та етнічної історії хорватів. Народна творчість та етнологія. 2019. №5 (381). С. 58-91.
17. Україна-Русь vs Московія: настільна книга. Навчальний посібник. Крамар С.І. Хмельницький: ТЗОВ «Поліграфіст», 2019. 240 с.
18. Георгиева Ц. История на България XV-XIX. Том II. София: Анубис, 2013. 568 с.
19. Иречек К. История на българите. София: Исток Запад, 2015. 936 с.
20. Лео М. България и нейният народ под османска власт. София: Тангра Таннакра, 2013. 392 с.
21. Artamonov V. A. Two reformers – Peter II Njegos and Peter I the Great. Исторически записи. Исторически институт Црне Горе. 2013. №. 3-4. P. 55–56.
22. Čedomir Antić. The history of Serbia. Copyright: Laguna, 2018. 280 с.
23. Dariusz B., Maciej L., Tomasz B. Ilustrowane dzieje Polski. Poznań: Publicat, 2008. 131 p.
24. Gabor A., Bruce A. Encyclopedia of the Ottoman Empire. New York: Vintage, 2016. 231 p.
25. Stroynowski A. Poszukiwanie łagodnej rewolucji Sejmu Wielkiego. Przegląd Nauk Historycznych. 2017. №. 16. P. 429-443.
26. Szczerek Ziemowit. Rzeczpospolita zwycięska. Alternatywna historia Polski. Kraków: Znak Horyzont, 2013. 280 p.
27. Sked A. Metternich a Rakousko. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s., 2014. 320 s.
28. Topolski Jerzy. Historia Polski. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie sp. Z o.o., 2015. 435 p.
29. Zuzana Poláčková; Pieter van Duin. Montenegro Old and New: History, Politics, Culture, and the People. Studia Politica Slovaca. 2013. № 6. P. 60-82.

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/TopicDescription?topic_id=105250
2. Інститут історії України НАН України: <http://www.history.org.ua>.
3. Інститут археології Національної Академії наук України: <http://www.iananu.kiev.ua>

4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України: <http://www.ipiend.gov.ua>.

5. Європейська історія – <http://library.byu.edu/~rdh/>.

6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>.

**9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

1. Робоча навчальна програма курсу.
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Навчальні аудиторії, які обладнанні для проведення лекційних і семінарських занять.
4. Аудіовізуальні, технічні і комп'ютерні засоби навчання: комп'ютери, мультимедійний проектор, екран.
5. Ілюстративні матеріали;
6. Набір схем та таблиць, що відображають основні параметри регіонів світу.